

НА ОКОЛИЦЯХ Радивилова, біля деяких сіл досі збереглися окопи не лише другої, але й першої світової війни. Подекуди є старі солдатські захоронення. Особливо запеклими були бої влітку 1916 року, в період так званого Брусилівського прориву, успіх якого пов'язують із прізвищем російського головнокомандувача армій Південно-Західного фронту Олександра Брусиліва (1853 – 1926). Головний наступ розпочався 4 липня 1916 р. і продовжувався 70 діб. Фронт австро-угорців було прорвано на всю глибину, просування російський військ складало 15 – 80 кілометрів. Найбільшого успіху добилися 9-а і 8-а армії.

Майже одночасно двоє читачів газети "Прапор перемоги" – Леонід Мартинюк з Радивилова і Надія Мельник з Хотина запропонували редакції об'ємисту епопею «Преображение России» Сергія Сергєєва-Ценського, – мовляв, газета, розповідаючи про письменників, котрі писали про наш край чи бодай згадували його в своїх творах, жодного разу заглавний роман епопеї, названий «Гаряче літо», не цитувала. А він же навіть розпочинається розділом «Річка Пляшівка». Аби дати читачам хоч деяке уявлення про цей твір, друкуємо з нього невеликий уривок.

...Ті позиції були все-таки взяті російськими військами, а нові, за річкою Пляшівкою, далеко не були такі сильні. Вони були б іще слабкіші, якби 17-й корпус, що втратив багато людей у перші дні боїв, не дозволив їх зміцнити за тиждень своєї бездіяльності і підвезти до них резерви.

Правда, резерви ці були погані, – між ними були навіть робочі роти, – тобто нестроївшина, і такі у всіх відношеннях ненадійні люди, як затримані в тилу солдати, що кинули не тільки зброю, але й свої сіро-блакитні шинелі з огляду на теплу літню погоду.

Кидати все, крім зброї, щоб полегшити собі втечу і цим урятувати залишки дивізії від повного знищення, було, утім, наказано самими генералами австро-угорських армій, що розгубилися; плекаючи надії на свої рясні склади в тилу, вони знали, що людські сили монархії Габсбургів майже вичерпані до дна. Дорогі були люди, – речі дешеві, а в цей час у російських арміях нараховувалися сотні тисяч беззбройних і невзутих, що даремно знемагали в чеканні, коли вони, відірвані від своїх родин і своєї праці в тилу, стануть нарешті солдатами.

Якщо не так багато свіжих резервів змогли підвезти до австрійських позицій, то було з чого і чим розвивати скажений вогонь по російських ротах, що наступали. Начальник штабу 3-ї армії Суханов не вигадав, що залягли під дротом просунуті у наступ частини: вони не в змозі були піднятися через суцільну свинцеву зливу.

КРАЄЗНАВСТВО

НА РУБЕЖІ РІЧКИ ПЛЯШІВКИ

з'явилися свіжі роти: це генерал Гільчевский направив сюди інших два батальйони 402-го Усть-Медведицького полку, – весь свій останній резерв.

– Ну, тепер пан чи пропав, і дідько мене хай візьме, а інакше не можна, якщо такі виявилися сусіди і ліворуч, і праворуч теж! – кричав він, хвилюючись.

Його спостережний пункт на пагорбі, на околиці села Савчуки, вдало був схований дерев'яним парканом, за який навалили мішків із землею. Звідси не зовсім ясно було видно, що робиться на лівому фланзі, зате добре проглядався правий, над яким витали надії. Це були надії на те, що чим далі від станції Рудня, тим повинні бути слабші австрійські позиції; почасти на це вказувала і розвідка. А головне – надіявся Гільчевский на 105-ю дивізію, що от-от вона ударить відразу по всьому своєму фронту, і такого натиску супротивник не витримає там, а це полегшить справу його полків тут.

Нервово дивився він на

селами Малі Жабо-Крики і Середнє, з'явилася перша партія полонених, узятих 403-м Вольським полком, Гільчевский промурмотав полегшено:

– Ну, слава богу, здається... здається, обернулося колесо фортуни...

І відразу додав гучно й радісно:

– Ага, от-от! Давно б, давно б вам треба, губошльопа! Давно пора!..

Це він помітив, як почали рухатися до ріки найближчі полки 105-ї дивізії.

З довгого досвіду він знав, що фронт чутливий: від людини до людини йдуть невидимі дротини, і якщо фронт мерзнув в одному місці, чекай, що

тя?» Не сміють вони відмовити! – гарячував Гільчевский.

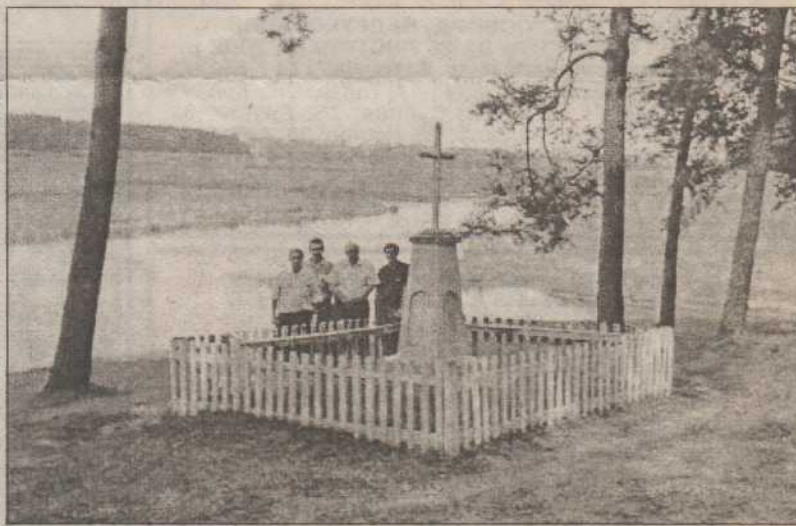
– Адже дивізія ця в підпорядкуванні генерала Яковлева, а не в нашого командира.

– Що з того, у чому вона там підпорядкуванні? Що з того? Ворог біжить – кінноту навздогін! Правило це чи ні? Для параду вони тут чи для війни, – для чого вони тут існують?.. Нехай дадуть хоча б один тільки полк для початку, а потім самі либонь здогадаються послати ще бригаду! Вимагайте, а не просіть! Нехай зараз же повідомлять команду Яковлеву!

Протазанов енергійно пішов викликати начальника штабу Заамурської 3-ї дивізії, але повернувся ні з чим: заамурці відповіли, що будуть чекати наказів, а без них не можуть рушити з місця.

...Лівенцев недовго вів свою роту, незабаром довелося скомандувати їй «лягай!» і самому лягти, – попереду лежали резерви карачевців. За тринадцятотою, – бачив Лівенцев, – лягала чотирнадцята, що встигла переправитися і підійти, із прапорщиком Локотковим, і Лівенцев не сумнівався в тім, що так само вдало, як і Локотков, перебереться через болото і Тригуляев зі своєю п'ятнадцятою, – нарешті, із шістнадцятотою з'явиться товстий Закопирін, а разом із ними і батальйонний – Шангін. У це вірилося, бо цього хотілося.

Мокра сорочка липнула до тіла і холодила його, а

Полковник Татаров, ця міцно збита, спокійно-ділова людина, що поставила собі за правило ходити в атаку поперед свого 404-го Камишинського полку, командир, який втратив у підступній Пляшівці цілу роту, думав, що вистачить першого пориву, аби вибити австрійців з окопів.

Порив полку був дійсно сильний, і щастя не зрадило Татарову, а разом з ним і полку: дві перші лінії окопів були зайняті. Однак, хоча й великою ціною заплатили камишинці за свою удачу,— у третю лінію укріплень вони не пішли: там скупчилися резерви і були пущені в контратаку.

Ослаблений великими втратами полк Татарова почав було вже задкувати, як і 401-й, але в цей час на лівому березі Пляшівки

свій годинник. Півгодини, година, ще півгодини... Між залпами артилерії увесь час чулася кулеметна і рушнична тріскотня, але полки наче загрузли там, за річкою, усі, як у трясовині: йшли тільки поранені,— полонених не було видно, не було і повідомлень про успіх.

Протазанов знову звертався в штаб 3-ї дивізії, але одержав ту ж відповідь: «Частини лежать під дротом; підняти їх не можемо». Начальник штабу 105-ї дивізії три рази відповідав на запити: «Виступаємо негайно... Зараз виступаємо... Віддаємо наказ про наступ...» Однак ніякого руху вперед не було помітно.

І тільки до першої години дня, коли на мосту, добудованому нарешті саперами на ділянці між

хвилями піде в обидва боки це тремтіння.

Гільчевський чекав недовго.

Спочатку від Татарова, потім від полковника Ніколаєва, з 401-го Карачевського полку, що було ще радісніше й жаданніше, прийшли повідомлення: супротивник відвозить поспішно у тил важку артилерію; супротивник очищає третю лінію укріплень; супротивник біжить безладними юрбами до лінії залізниці...

— Кінноту, кінноту треба! — збуджено кричав Гільчевський Протазанову.— Вимагайте в цю ж хвилину від Заамурської дивізії бригаду!

— Вимагати буду, хоча чи буде пуття, не знаю,— із сумнівом відгукнувся Протазанов.

— Як так «чи буде пут-

нога, обліплена брудом, боліла в щиколотці, але це вже не відчувалося як гостра незручність. Це забувалося навіть на довгі хвилини, коли над головою пролітали наші снаряди, щоб вибухнути біля австрійців, і безупинно гули австрійські кулі.

Це був важкий момент для батальйонів 101-го полку, що тут діяли, з ними не було полковника Ніколаєва — він керував боєм двох інших батальйонів лівіше, ближче до станції Рудня...

**Підготував
Володимир ЯЦУК.**

На знімку: могила російських солдатів — учасників першої світової (біля с.Пляшевої, на березі Стиру).

Фото автора.